Luonnonvarakeskus

355/00 00 02 00/2023

3.2.2023

Asia: E 154/2022 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto lannoitteiden saatavuuden ja kohtuuhintaisuuden varmistamisesta, ti 7.2. klo 10.30 (E 154/2022 vp)

Eduskunta
Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Olli Niskanen

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Komissio antoi 9.11.2022 tiedonannon ”Lannoitteiden saatavuuden ja kohtuuhintaisuuden varmistaminen” (eng. Ensuring availability and affordability of fertilisers) (COM(2022) 590 final). Jo vuonna 2021 Venäjä aloitti valmistautumisen hyökkäyssotaan Ukrainaa vastaan vähentämällä maakaasun toimituksia Eurooppaan. Euroopassa typpilannoitehuolto on perustunut pääasiassa omaan ammoniakin ja siitä valmistettavien typpilannoitteiden tuotantoon, joka on kuitenkin perustunut raaka-aineena tuontimaakaasuun. Maakaasun saatavuuden haasteet ovat aiheuttaneet huolen typpilannoitehuollon järjestämisestä. Suomessa ei tuoteta ammoniakkia, vaan ammoniakki tuodaan maassa sijaitsevan lannoiteteollisuuden jalostettavaksi. Myös muiden teollisesti tuotettujen kasvinravinteiden saatavuus on heikentynyt pakotteiden ja markkinoiden uudelleenjärjestymisen seurauksena. Reaktiona jäsenmaiden huoleen lannoitteiden saatavuuden varmistamisesta komissio on julkaissut tiedonannon, jossa on nostettu esiin keinoja ravinnehuollon turvaamiseksi. Kyseessä on tiedonanto, johon ei liity lainsäädäntöehdotuksia. Luonnonvarakeskus keskittyy lausunnossaan keinojen vaikuttavuuden ja toteutettavuuden arviointiin Suomen näkökulmasta.

2 Lausunto

Typpilannoitteita koskeva maakaasusidonnainen tuotantokustannusongelma koskee etupäässä Eurooppaa ja toisaalta lannoitteiden ja niiden raaka-aineiden tuontia Venäjältä. Kuten Valtioneuvoston selvityksessä (s. 2) todetaan, Venäjän globaali vienti ei ole merkittävästi vähentynyt, vaan vienti on ohjautunut toisille markkinoille. Markkinoiden uudelleenjärjestyminen heikentää tehokkuutta ja nostaa hintoja, mutta globaali saatavuus lienee edelleen kohtuullista. Yhtäältä kohonneet hinnat kannustavat uusiin lannoiteteollisuuden investointeihin ja kohottamaan vanhojenkin laitosten tuotantokapasiteettia. Toisaalta kohonneet hinnat voivat kuitenkin uhata kaikkein heikoimmassa asemassa olevien maiden ruokaturvaa. Komission ehdotus EU:n typpilannoitteiden tuotannossa käytettävien tuotantopanosten tullien (ad valorem 6,5 %) perimisen keskeyttämiseksi vuoden 2024 loppuun asti, pois lukien tuonti Venäjältä ja Valko-Venäjältä, on tarpeellinen toimi tuonnin lisäämiseksi Eurooppaan, joskin sen vaikutus saattaa olla vain vähäinen.

Ammoniakin ja edelleen typpilannoitteiden hintojen määräytymiseen pitkällä aikavälillä etenkin Euroopassa vaikuttaa se, mihin maakaasun hinta tulee normalisoitumaan pitkällä aikavälillä. Eurooppalainen lannoiteteollisuus on toiminut pitkään vakaassa edullisen (noin 10–25 euroa/MWh) maakaasun toimintaympäristössä, kun hinnat kävivät pahimmillaan yli kymmenkertaisissa lukemissa (Järvenranta ym. 2022). Talvella 2022–2023 hintataso kääntyi

laskuun osin onnistuneiden nesteytetyn maakaasun (LNG) investointien ja uusien hankintasopimusten ansiosta, mutta osin myös onnekkaasti osuneen, kulutusta alentaneen leudon talven vuoksi. Yleisellä tasolla Euroopan riippuvuus venäläisestä maakaasusta on pudonnut merkittävän alhaiseksi, mutta Saksan ja eräiden Itä-Euroopan maiden osalta tilanne on todellisuudessa edelleen haastava ehkä vielä vuosien ajan. Venäjän ja sodan etenemisen arvaamattomuuden vuoksi ei ole mahdotonta, että maakaasun hinta jälleen nousisi korkealle, etenkin kun olemme jo nähneet infraan kohdistuvia iskuja myös EU:n alueella (Nordstreamin räjähdys). Komissio onkin suopea priorisoimaan lannoiteteollisuutta kaasun saatavuudessa, jos toimia vaativaa niukkuutta ilmenee. Suomen kannalta on hyvä, että eurooppalaista typen tuotantoa pyritään priorisoimaan etenkin kaasua käyttävien teollisuudenalojen välillä. Suomen huoltovarmuuden kannalta on luonnollisesti tärkeää, että merituonti säilyy avoimena kaikissa tilanteissa ja hankintoja voidaan tarvittaessa tehdä mistä päin maailmaa tahansa. Pitkällä aikavälillä olisi tavoiteltavaa, että myös Suomessa sijaitsisi ammoniakkituotantoa esimerkiksi vihreään vetyyn perustuen.

Komissio ryhtyy toimiin parantaakseen markkinoiden avoimuutta EU:n lannoitemarkkinoilla perustamalla vuonna 2023 uuden markkinaseurantakeskuksen (Market observatory). Tilastointia ja hinta-avoimuutta olisikin tarpeen kehittää myös Suomessa, koska ravinteiden hintoja ei tilastoida muuten kuin yleisellä tasolla Tilastokeskuksessa, maatalouden ostopanosten hintaindeksien muodostamista varten. Hintaindeksit eivät kuitenkaan anna tarkkaa tietoa esimerkiksi eri maiden välisten hintojen suhteellisesta kehityksestä, sillä indeksien taustalla olevat lannoitteiden tuotekorit ovat eri maissa erilaisia. Asiassa pitäisikin tehdä kansainvälistä yhteistyötä. Viljelijöiden asema lannoitteiden hankinnassa on erityisen heikko, koska kilpailuttamisen mahdollisuuksia on rajallisesti. Tilanne on tosin vastaava monissa muissakin tuotantopanoksissa.

Komissio kannustaa jäsenvaltioita varmistamaan, että CAP-ohjelmien tarkistuksissa autetaan viljelijöitä käyttämään lannoitteita tehokkaammin ja kestävämmin. Suomessa on vuoden 2023 alusta tehty jo merkittävä uudistus ravinteiden käytön säätelyn suhteen (Fosforiasetus VNa 64/2023), joka jossain määrin pakottaa esimerkiksi orgaanisten ravinteiden jakamiseen yhä useammalle hehtaarille entiseen säätelymalliin verrattuna. Mahdollisissa lähitulevaisuuden CAP-ohjelman tarkistuksissa voisi edelleen kartoittaa keinoja ja priorisoida varoja kannustamaan orgaanisten ravinteiden käyttöön ja vastaanottamiseen, jotta esimerkiksi logistiikkaan liittyviä kustannuksia saataisiin katettua. Orgaanisten ravinteiden tehokas vastaanottaminen ja saaminen käyttöön oikeaan aikaan voi edellyttää myös investointeja vastaanottajalle esimerkiksi varastoihin, joita on kannattavaa rakentaa vain pitkän aikavälin jatkuviin tarpeisiin. Tarve ravinteiden kierrätyksen kattavammalle käyttöönotolle erilaisten biomassojen prosessointien ja muodostuvien kierrätysravinteiden kuljetus- ja käyttöratkaisujen avulla on suuri (Järvenranta ym. 2022, Lemola ym. 2023).

Suomessa epäorgaanisten lannoitteiden tuonnin helpottaminen ja lisääminen olisi toivottavaa kilpailun lisäämiseksi, mutta sitä ei kuitenkaan pitäisi toteuttaa luopumalla Suomen kadmiumpoikkeuksesta, sillä siitä aiheutuisi erityisesti pienten lasten terveydelle merkittäviä riskejä, koska heidän keskimääräinen kadmiumaltistuksensa on jo tällä hetkellä korkealla tasolla. Aikuisten kadmiuminsaanti ei ole vastaava ongelma kuin lapsilla, mutta terveyteen

liittyvien haittavaikutusten mahdollisuutta ei voida sulkea pois (Suomi ym. 2015, 2020).

Viitteet:

Järvenranta ym. 2022. Maatalouden typpihaaste – vaihtoehtoja ja ratkaisuja : Synteesiraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 53/2022. https://jukuri.luke.fi/handle/10024/551964

Lemola ym. 2023. Fosforin kierrätyksen tarve ja potentiaali kasvintuotannossa : Synteesiraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 10/2023. https://jukuri.luke.fi/handle/10024/553083

Suomi ym. 2015. Riskinarviointi suomalaisten lasten altistumisesta elintarvikkeiden ja talousveden raskasmetalleille. Eviran tutkimuksia 2/2015. https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/julkaisut/julkaisusarjat/tutkimukset/riskiraportit/riskinarviointi-suomalaisten-lasten-altistumisesta-elintarvikkeiden-ja-talousveden-raskasmetalleille.pdf

Suomi ym. 2020. Riskinarviointi suomalaisten aikuisten altistumisesta elintarvikkeiden ja talousveden raskasmetalleille sekä alumiinille. Ruokaviraston tutkimuksia 1/2020. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/336813

3 Lausunnon tiivistelmä

Komission tiedonanto sisältää erilaisia keinoja lannoitehuollon varmistamiseksi Euroopassa. Konkreettinen ja nopea toimi on pyrkiä edistämään lannoitteiden tarjontaa tuotantopanosten tullin väliaikaisella poistolla, joka on toivottava, mutta vaikutuksiltaan maltillinen toimi. Komissio kannustaa varmistamaan, että lannoitteita käytetään mahdollisimman tehokkaasti ja kestävästi. Suomessa on vuoden 2023 alusta tehty jo merkittävä uudistus ravinteiden käytön säätelyn suhteen (VNa 64/2023), joka jossain määrin pakottaa esimerkiksi orgaanisten ravinteiden jakamiseen yhä useammalle hehtaarille entiseen säätelymalliin verrattuna. Mahdollisissa lähitulevaisuuden CAP-ohjelman tarkistuksissa voisi edelleen kartoittaa keinoja ja kohdentaa kannustimia orgaanisten ravinteiden vastaanottamiseen, jotta esimerkiksi logistiikkaan liittyviä kustannuksia saataisiin paremmin katettua. On toivottavaa, että nyt tehtävät lyhyen aikavälin toimet paitsi parantavat markkinoiden toimintaa, myös edesauttavat ravinnehuollon siirtymistä pitkällä aikavälillä kestävämpään suuntaan ravinteiden kierrätyksen, biologisen typensidonnan ja ravinteiden käytön hyötysuhteen parantamisen suhteen.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Erikoistutkija Olli Niskanen, tutkimusprofessori Jyrki Niemi, johtava tutkija Tapio Salo ja johtava tutkija Sari Luostarinen

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 03.02.2023 klo 13:33:03.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Olli Niskanen

Liitteet:

Tiedoksi: